अनुक्रमाङ्कः ....

डी.ए.वी. विद्यालयः वार्षिकी परीक्षा अभ्यास प्रश्नपत्रम्

कक्षा–अष्टमी　　　　अवधिः–होरा त्रयम्　　　　विषयं –संस्कृतम्　　　　पूर्णाकाः–अशीतिः

निर्देशाः–(i) प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति।　　　　(ii) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः।

(iii)प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारं क्रमेणैव लेखनीयानि। (iv) उत्तराणि सस्कृतेन एव लेखनीयानि।

खण्डः (क) अपठित – अवबोधनम्　　10 अंकाः

1. अधोलिखितं अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानां निर्देशानुसारं उत्तराणि लिखत –

वैज्ञानिकाः सञ्चारसाधनेषु प्रतिदिनं नवीनतमान् आविष्कारान् कुर्वन्ति येन सन्देशप्रेषणे अधिकतमा सुविधा स्यात्। चलभाषितयन्त्रम् (मोबाइल सैलफोन) तादृशम् एव लोकप्रिययन्त्रम्। बालाः वृद्धाः युवकाः पुरुषाः महिलाः नागरिकाः ग्रामीणाः कर्मकराः च सर्वेषाम् एव एतत् कर्णभूषणं जातम्। यानानि आरूढाः कार्यालयेषु कार्याणि कुर्वन्तः मार्गेषु चलन्तः सभागारेषु प्रवचनं श्रृण्वन्तः तनाः अस्य ध्वनिं श्रुत्वा वार्तामगनाः भवन्ति। अविवेकपूर्णः अस्य प्रयोगः कार्येषु व्यवधानं करोति। मार्गेषु दुर्घटनाः भवन्ति। सभागारेषु, कक्षासु, अन्यस्थानेषु च अव्यवस्था भवति। सत्यम् अस्ति यत् आविष्कारः कदापि हानिकरः न, परनतु तस्य दुष्प्रयोगेण जीवनस्य शान्तिः नश्यति। वस्तुतः वयं यनत्रस्य अधीनाः न स्याम्। अपितु यन्त्रम् अस्माकं अधीनं स्यात्। ते एव बुद्धिमन्तः ये विज्ञानस्य सदुपयोगं कुर्वन्ति। येन भारतीयासंस्कृति परिपुष्टा भवेत्। भारतीयायाः संस्कृतेः आदर्शः अस्ति –

सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामयाः।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चित् दुःखभाग्भवेत्।

I.एकपदेनोत्तरत–　　**2**

(i) विज्ञानस्य सदुपयोगं के कुर्वन्ति ?
(ii) अद्यत्वे किम्लोकप्रिययन्त्रम्?
(iii) यन्त्रम् केषाम् अधीनं स्यात् ?
(iv) केभद्राणि पश्यन्तु ?

II.पूर्णवाक्येनोत्तरत–　　**4**

(i) चलभाषितयन्त्रम् (मोबाइल सैलफोन) केषांकर्णभूषणं जातम ?
(ii) जीवनस्य शान्तिः कथं नश्यति?

III.निर्देशानुसारं प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत –　　**3**

(i) ''लोकप्रियं''पदं कस्य विशेषणपदम् ?
. (अ) सत्यम　(ब) कर्णभूषणं　(स) जातम्　(द) यन्त्रम्
(ii) ''दुष्प्रयोगेण '' पदे का विभक्तिः ?
. (अ) द्वितीया　(ब) तृतीया　(स) प्रथमा　(द) सम्बोधन
(iii) ''कुर्वन्ति'' इति क्रियापदस्य किं कर्तृपदं अनुच्छेदे प्रयुक्तम् ?
. (अ) वैज्ञानिकाः　(ब) आविष्कारः　(स) नागरिकाः　(द) ग्रामीणाः

IV.अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं किम् ?　　**1**

खण्डः 'ख ' रचनात्मकं कार्यम्   15 अंकाः

2. भवान् माधवः। भवतां विद्यालये 'संस्कृत सप्ताहः' आयोजितः आसीत्। स्वानुभवान् वर्णयन् स्वमित्रं सौरभं प्रति लिखिते पत्रे मंजूषायां प्रदत्तपदैः रिक्तस्थानानि पूरयत् – 5

श्लोकगायम्, सौरभ!, विद्यालये, सम्भाषणं, कुशलम्, संस्कृतेन, इदानीं, माधवः, अगस्तमासे, मंचयनं

नवदिल्लीतः
तिथिः ....

प्रिय मित्र....................

नमस्ते।

अत्र सर्वं ....तत्र अपि अस्तु। ....अस्माकं ....संस्कृतसप्ताहः आयोजितः आसीत्। सप्ताहपर्यन्तं वयं ....सम्भाषणस्य अभ्यासं कृतवन्तः। सप्ताहान्ते वयं.................एकस्याः लघुनाटिकायाः ....च अकुर्मः। अहं तु ....संस्कृतेन सर्वदा संस्कृतेन एव ....करोमि। मातृपितृभ्यां सप्रेम नमः।

तव अभिन्नं मित्रम्
....

3. मंजूषायां प्रदत्त–शब्दानां सहायतया चित्रं दृष्ट्वा चत्वारि वाक्यानि संस्कृतेन लिखत्– 1X5=5

पठति, देशः , शतप्रतिशतम्, बालकाः मातृभूमिः, समस्या, खेलन्ति, सुखदायिनी, सर्वोत्कृष्टा

अथवा

स्वविद्यालये भवता/भवत्या प्रथमवारं संस्कृतनाटकस्य आयोजनं कृतम् । स्वमनोदशां वर्णयन् पंच वाक्यानि संस्कृतेन मंजूषापदसहायतया लिखतु ।

मंजूषा –

मार्गदर्शनेन, चित्तं, व्याकुलं, अभिनयं, अतीव, साधु, आत्मविश्वासः, जागृतः, करतलध्वनिं, प्रसन्नाः, आदेशेन

4. अधोलिखितं संवादं मंजूषायां प्रदत्तवाक्यानां सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत। **5**

भारतमाता –न न भगवन्! नैव। भगवन्! 1. .... पर्वताः जीवनदायिनि औषधीः ददति, शत्रुभ्यः रक्षन्ति च। नछ्यः सर्वेषां तृप्त्यर्थं वहन्ति च। वृक्षाः वृष्टये मेघान् आकर्षयन्ति। मम समस्या नर रूपे विराजमानाः नरसिंहाः एते मानवाः सन्ति। ये जाति–पंथ–धर्म–भाषा– प्रान्तस्य नामषु कलहन्ति युध्यन्ति च। **(सुखदा वाणी श्रूयते – पठामि संस्कृतं 0 ....)**

महादेव – देवि! कुतः श्रूयते एषा सुखदा वाणी। आगच्छन्तु पश्यामः। (गच्छन्ति)

आतंकवादः – (आगच्छति) केन कृतम् दुस्साहसमिदं। 2. .... अत्र केवलं ....

धर्मान्तरणः – (आगच्छति) तिष्ठ , शान्तं भवतु। अत्र तु केवलं ईशा एव ....

गॉधीवादी – (आगच्छति) न....न...न । अत्र तु केवलं गान्धिः एव भविष्यति।

आतंकवादः – (क्रोधेन खड्गं निष्कास्य) मूर्ख तूष्णीं तिष्ठ नोचेत् ...

धर्मान्तरणः – (क्रोधेन भुसुण्डीं दर्शयित्वा) तिष्ठ , तिष्ठ , नोचेत् ...

कृष्णभक्तः – तिष्ठ , तिष्ठ , नोचेत् ....(3. .... ।)

(त्रिपुण्डाचार्यः आगच्छति नफरत की लाठी तोडो इति पार्श्वगीतेन सह सर्वान् मेलयति)

त्रिपुण्डाचार्यः – न..........न......न......न......पश्यन्तु 4. .... भ्रातरः ! मित्राणि ! सुऽवसरेस्मिन भवन्तः कलहन्ति युध्यन्ति च ,....... मास्तु....। यतोहि–उपदिशति न धर्म लोकाय वैरिभावम् 0 ....

(त्रिपुण्डाचार्यः इन्सान का इन्सान से हो भाईचारा इति पार्श्वगीतेन सह सर्वे आगच्छन्ति मिलन्ति च।)

भरतवाक्य – (कल्याणमन्त्र–) सर्वे भवन्तु सुखिनः। 5. .... । सर्वे भद्राणि पश्यन्तु। मा कश्चित् दुःखभाग्भवेत्।

ॐ शांतिः शांतिः शांतिः।।

सर्वे सन्तु निरामयाः
तेषां अहं शिरोकर्तनं करिष्यामि।
सर्वे कलहन्ति युध्यन्ति च।
एते सर्वे तु मम पुत्राः सन्ति।
अद्य नवसंवसरः विराजते।

अधोलिखितां कथां मंजूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत। –10

सुकन्या एका चतुरा कन्या अस्ति । सा प्रातः (1)------ पितरौ नमति । सुकन्यायाः माता-पिता तस्यै आशीर्वादं यच्छतः । सा मात्रा सह आपणं गच्छति । सा आपणात् अभ्यास-पुस्तिकां, (2)------ च आनयति मातुः आज्ञया एव (3)------ कार्याणि करोति । गृहकार्येषु मात्रे सहयोगं यच्छति वस्त्राणि च सीव्यति। सा भ्रातरि अतीव स्निह्यति । सुकन्यायाः (4)-----एकः शिक्षकः (5)--------- । सा मातरं साक्षात् देवीं पितरं (6)--------- च बोधति । तस्याः गृहे एका (7)------- अपि वर्तते धेनोः एकः (8)-------- वत्सः अस्ति। सः वत्सः धेन्वा (9)--------- क्रीडति धेनुः अस्मभ्यं मधुरं दुग्धम् यच्छति । सुकन्या पित्रोः धेनोः च सेवां करोति । सा उत्तमा बालिका अस्ति । (10)----- बालिकाः सुकन्या इव आचरन्ति ।

धेनुः, अस्ति, मसीपात्रम्, शोभनाः, ईश्वरं, सह, उत्थाय सर्वाणि, पिता, मनोहरः

खण्डः 'ग ' अनुप्रयुक्तव्याकरणम् 25 अंकाः

5. **वर्णाः संयोज्य अथवा पृथक् कृत्वा लिखत –** **2**

(अ) वर्णसंयोजनम् 1

1. ज्+ञ्+आ+न्+ई
2. क+क्+ष्+अ

(अ) वर्णसंयोजनम् (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1

1. धृतराष्ट्रः
2. संस्कृतम्

6. **अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदेषु संधिं संधिविच्छेदं वा कुरुत – (केवलं प्रश्नत्रयम्)** **3**

(i) तवं **प्रत्येकं** पाठं पठ।

(ii) सः प्रतिदिनं देवालयं गच्छति।

(iii) प्रयागराजं गत्वा **गंगा + उदकम्** आनेतव्यम् ।

(अ) गंगाउदकम्   (ब) गंगौदकम्   (स) गांगोदकम्   (द) गंगोदकम्

(iv) यथा राजा **तथैव** प्रजा।

(अ) तथा+एव   (ब) तथा +इव   (स) तथै+एव   (द) तथै+व

7. **(अ) वाक्यानि पूरयित्वा लिखत् – (केवलं प्रश्नत्रयम्)** **3**

(i) .... भ्राता लक्ष्मणः अस्ति । (राम)

(ii) ....नाम किम् अस्ति ? (भवत्)

(iii) ....नमः।

(अ) सरस्वताय   (ब) सरस्वतीम्   (स) सरस्वतये   (द) सरस्वत्यै

(iv) वृक्षात् .... वानराः पतन्ति ।

(अ) चत्वाराः   (ब) चत्वारः   (स) चतुरः   (द) चत्वारि

8. **अधोलिखितवाक्येषु कोष्ठके प्रदत्तसंख्यां संस्कृतेन लिखत (केवलं प्रश्नत्रयम्)** **3**

(क) क्रीडाक्षेत्रे .... (75) क्रीडकाः सन्ति।

(ख) कक्षायाम् .... (52) छात्राः न सन्ति।

(ग) .... छात्रः अति कुशलः अस्ति।(1)

(घ) दशरथस्य .... भार्याः आसन्। (3)

9. **अधोलिखितरेखांकितपदेषु विभक्तिं तत्कारणं च लिखत (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)** **4**

(i) भक्ताः **ईश्वरे** विश्वसन्ति।

(ii) **तुभ्यम्** रसगोलकं रोचते।

(iii) अहम् **उद्यानम्** प्रति गच्छामि ।

(iv) **ज्ञानात्** ऋते न सुखम्।

(v) अलं **निद्रया**।

10. कोष्ठकप्रदत्तेषु धातुरूपेषु उचितरूपपदं लिखत (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3

(i) युवकौ सत्यं ....।(वदेत्, वदेताम्, वदेयुः)

(ii) बालकाः प्रश्नं .... ।(अकरोत्, अकरोः, अकुर्वन्)

(iii) मम गृहे सप्त सदस्याः .... ।

(अ) अस्ति (ब) स्तः (स) सन्ति (द) स्ताः

(iv) वयं कक्षायाम् सदैव ध्यानेन ....

(अ) पठेम (ब) पठेत् (स) पठामि (द) पठेयम्

11. अधोलिखितवाक्येषु प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा लिखत 3

(i) भवान् एवं किमर्थम् **स्थितः** अस्ति ?

(ii) सः गीतं **लिख् + क्त्वा।**

(iii) अहं पितरौ **प्रणम्य** विद्यालयं गच्छामि ।

12. (अ) मंजूषायां प्रदत्तैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयत् (केवलं 4) 2

मंजूषा–

तदा, पुरा, उच्चैः, कथम्, एव, अलं, अपि, मा

(i) गायकः .... स्वरेण गाायति।

(ii) यदा संस्कृतं भवति तदा निश्चितं .... संस्कृतिः भवति।

(iii) .... श्वेतकेतु नाम नृपः अभवत्।

(iv) चटकायाः गृहम् ....नष्टम् अभवत् ।

(v) ....अध्यापकः कक्षायां प्रविषति ।

(vi) हरिणम् ....मारय।

(vii) ....कोलाहलेन।

(viii) त्वम् .... असि ?

13. रेखांकितपदेषु उपसर्गं पृथक्कृत्वा संयोज्य वा लिखत (केवलं 4) 2

(i) शिष्यः गुरुम् **अनुगच्छति।**

(ii) पितामहः उद्याने **विहरति**।

(iii) सः गृहं **प्रत्यागच्छत्।**

(iv) शुकः आकशे **उत+पतति**।

(v) सर्वे छात्राः **उप+विशन्तु** ।

खण्डः 'घ ' पठिताऽवबोधनम् 30 अंकाः

14. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत **5**

(अ) मूषकाः परस्परं वार्तालापं कुर्वन्ति। एकः मूषकः मूषकराजं प्रणम्य अवदत् । महाराज! सः श्रृगालः वायुं भक्षयित्वा अपि हृष्टः पुष्टः अभवत् परन्तु अस्माकं संख्या न्यूना जाता। वयं शंकाशीलाः स्म।

(I) एकपदेन उत्तरत– **1/2x2=1**

(क) के शंकाशीलाः स्म ?

(ख) मूषकः कं प्रणम्य अवदत् ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत– **1x2=2**

(क) मूषकाः किम् कुर्वन्ति ?

(ख) श्रृगालः कीदृशः अभवत् ?

(III) निर्देशानुसारं प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) **2**

(क) 'दुर्बलः' इत्यस्य किं विलोमपदं अनुच्छेदे प्रयुक्तम् ?

(अ) अपि (ब) हृष्टः पुष्टः (स) न्यूना (द) शंकाशीलाः

(ख) ' अवदत् ' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(अ) मूषकाः (ब) मूषकः (स) मूषकराजं (द) श्रृगालः

(ग) ' अस्माकं ' इति सर्वनामपदं कस्मै। प्रयुक्तम् ?

(अ) मूषकाणाम् (ब) मूषकराजं (स) श्रृगालानाम् (द) वार्तालापं

15. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत **5**

निन्दन्तु नीतिनिपुणाः यदि वा स्तुवन्तु, लक्ष्मीः समाविषतु गच्छतु वा यथेष्टम्।
अद्यैव मरणमस्तु युगान्तरे वा , न्यायात्पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः।।

1. एकपदेन उत्तरत – **1**

1. मरणं कदा भवतु ?
2. का यथेष्टम् समाविषतु ?

2. पूर्णवाक्येन उत्तर– **2**

1. धीराः कस्मात् पथः न प्रविचलन्ति ?
2. नीतिनिपुणाः किं किं कुर्वन्तु ?

3. निर्देशानुसारम् उत्तरं – (केवलं प्रश्नद्वयम्) **2**

क. ' जीवनम्' इति शब्दस्य विलोमपदं किम् अस्ति ?

1. मरणम् 2. अस्तु 3. अद्य 4. युगान्तरे

ख. 'प्रशंसां कुर्वन्तु' इति अर्थे किं पदं प्रयुक्तम् ?

1. गच्छन्तु 2. स्तुवन्तु 3. निन्दन्तु 4. समाविषन्तु

ग. 'मरणं युगान्तरे वा' अत्र अव्ययपदं किम् ?

1. अस्तु 2. मरणम् 3. युगान्तरे 4. वा

16. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत **5**

सर्वेछात्राः– (उत्थाय) वयं प्रणमामः मान्यवर।

आचार्यः – सुखिनः भवन्तु। शुभपन्थाः तिष्ठन्तु ।(सर्वे उपविशन्ति। जिज्ञासया आचार्यंपश्यन्ति।) ज्ञातुम् इच्छामः। कृपया वदन्तु।

आचार्यः – (सर्वान् दृष्ट्वा) किंचित् विशिष्टं कथयितुम् अथवा ज्ञातुम् इच्छन्ति।

सर्वे – (मिलित्वा) आम् मान्यवर। वयं अस्माकं पूर्वराष्टपतिमहोदयस्यानां जीवनस्य विषये . ज्ञातुम् इच्छामः। कृपया वदन्तु।

आचार्यः – (प्रसन्नोऽस्मि) अधुना श्रृण्वन्तु–

(I) एकपदेन उत्तरत– **1 / 2x2=1**

(क) सर्वे कं पश्यन्ति ?

(ख) के विषिष्टं ज्ञातुम् इच्छन्ति?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत– **1x2=2**

(क) छात्राः उत्थाय किम् कुर्वन्ति ?

(ख) छात्राः कस्य विषये ज्ञातुम् इच्छन्ति ?

(III) निर्देशानुसारं प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) **2**

(क) 'मान्यवर' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(अ) आचार्याय (ब) सर्वाय (स) सर्वै (द) कलाममहोदयाय

(ख) 'इदानीम्' इति पदस्यार्थे कः शब्दः प्रयुक्तः?

(अ) कृपया (ब) अधुना (स) षुभपन्थाः (द) मिलित्वा

(ग) 'अप्रसन्नो' इति शब्दस्य किं विलोमपदं अत्र प्रयुक्तम् ?

(अ) प्रसन्नो (ब) प्रदानो (स) प्रदानो (द) अधुना

(घ) ' विशिष्टं कथयितुम् अथवा ज्ञातुम् इच्छन्ति। ' वाक्ये अव्ययपदं किम् ?

(अ) विशिष्टं (ब) कथयितुम् (स) अथवा (द) ज्ञातुम्

17. मंजूषायां प्रदत्तैः शब्दैः भावार्थं पूरयत् **4**

मंजूषा–

कर्तव्यानां, स्वीकृत्य, चिन्तयित्वा, शरीरेण

(अ) अंगीकृतं सुकृतिनो न परित्यजन्ति।

भावार्थः – सज्जनाः कार्यं .... संपूर्णं कुर्वन्ति। 'कार्यं कठिनम् अस्ति' इति ....कदापि न त्यजन्ति।

(आ) आ. शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्।

भावार्थः– वयं सर्वाणि कार्याणि ....एव कुर्मः। शरीरम् एव अस्माकं सर्वेषाम् एव .... प्रमुखं साधनम् अस्ति ।

अथवा

अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा अन्वयं पूरयत

सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामयाः।

सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चित् दुःखभाग् भवेत्।।

अन्वयः– सव सुखिनः भवन्तु ,सर्वे................ सन्तु ,सर्वे.......... पश्यन्तु कश्चित्......... मा ....।

18. रेखांकितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरूत् **4**

(क) महर्षिः <u>**भारते**</u> अभ्रमत्।

(ख) <u>**अविश्वस्ते**</u> न विष्वसेत्।

(ग) सम्पूर्णा <u>**कक्षा**</u> द्वयोः वर्गयोः विभक्ता अस्ति ।

(घ) <u>**मूषकराजः**</u> हृष्टः पुष्टः आसीत्।

19. अधोलिखितवाक्यानि कथाक्रमानुसारं पुनः लिखत **3**

तदैव अध्यापकः कक्षां 1.............................. । संस्कृत दिवसे 2.......................... वर्धापयामः। 3.......................... । स्वस्ति युष्मभ्यम्। 4............................. ! अद्य अस्माभिः संस्कृतविषयेएका प्रश्नोत्तरी आयोजिता 5..............................। जयतु 6............................ जयतु भारतम्।

आचार्यः, प्रविशति, संस्कृतं, धन्यवादाः, भवन्तं, अस्ति

20. अधोलिखितपदानाम् उचितार्थपदैः सह मेलनं कुरूत् **4**

(क)	सुकृतिनः	विहरति
(ख)	भ्रमति	प्रतिज्ञा
(ग)	उपगत्य	उत्तिष्ठ
(घ)	प्रतिदिनम्	सज्जनाः
(ड.)	रिपुः	असत्यम्
(च)	अनृतम्	शत्रु
(छ)	उत्थाय	नित्यम्
(ज)	संविदा	समीपं गत्वा